

КУЛТУРНО-ИКОНОМИЧЕСКИЯТ КОМПОНЕНТ НА МОРСКИТЕ КРУИЗИ

Гл. ас. д-р Евгения Крижановска
Катедра „Експлоатация и мениджмънт на морския транспорт”
ВВМУ «Н.Й. Вапцаров», Варна

Резюме. В статията се разглежда текущото състояние на круизния туризъм, един от най-бързо развиващите се сектори на световната икономика. Анализират се ключови тенденции в развитието на круизната индустрия; изследва се влиянието на иновативните технологии върху популярността на круизните пътувания, конкурентоспособността на круизните компании и икономическия растеж на индустрията като цяло.

Ключови думи: зелени технологии, дигитална инфраструктура, планетарна екосистема, дигитален круиз, икономическа устойчивост.

THE CULTURAL-ECONOMIC COMPONENT OF SEA CRUISES

Chief assistant professor PhD Yevheniia Kryzhanovska
Department of Operation and Management of Maritime Transport
Nikola Vaptsarov Naval Academy, Varna, Bulgaria

Abstract. The article examines the current state of cruise tourism, one of the fastest growing sectors of the global economy. Key trends in the development of the cruise industry are analyzed; the impact of innovative technologies on the popularity of cruise travel, the competitiveness of cruise companies and the economic growth of the industry as a whole is studied.

Keywords: green technologies, digital infrastructure, planetary ecosystem, digital cruise, economic sustainability.

Въведение. Днес круизната индустрия е сред най-печелившите и обещаващи сектори на икономическата дейност. Стабилното търсене, популярността и актуалността на круизните ваканции превърнаха круизите във високопечеливш сегмент от транспортно-туристическия пазар.

Круизната индустрия е динамичен сектор, който непрекъснато се развива и заема все по-силна позиция в туристическата индустрия. Никоя друга форма на туризъм не

може да предложи толкова широка гама от услуги и високо ниво на комфорт по време на цялото пътуване, което прави круизите уникално явление в туристическата индустрия, проучването на което е належащо и **актуално**. Тази статия има за **цел** да идентифицира съвременните тенденции в круизната индустрия, да изследва тяхното въздействие върху конкурентоспособността и популярността на круизните пътувания и да определи перспективни области за развитие на круизния туризъм.

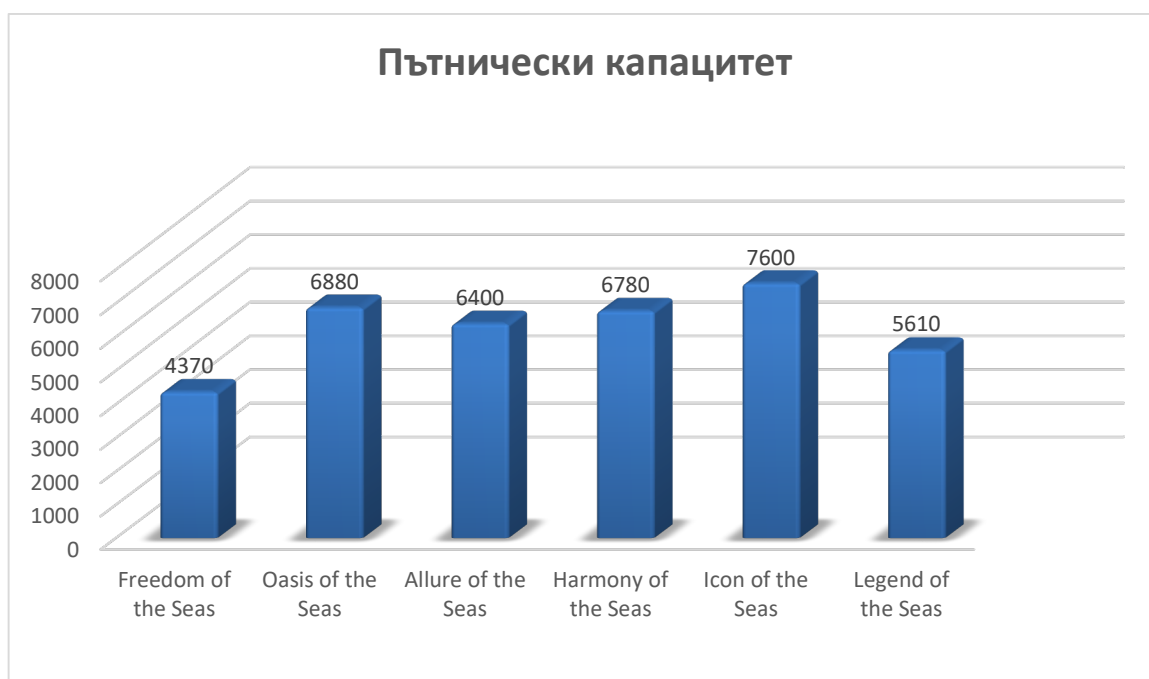
За постигане на тази цел, изследването използва специализирани и общонаучни **методи**, включително: обобщение, синтез-анализ, индукция-дедукция, графични методи и др. Като цяло, изследването използва системен подход. Изследователският материал включва статистически данни от официални уебсайтове на круизните компании, официални публикации, релевантна информация от наративни източници и собствена аналитична работа на автора.

Анализ на състоянието на проблема и неговото изследване

В съвременния свят морските вояжи са един от най-бързо развиващите се и перспективни сектори на туристическата индустрия. Стотици круизни кораби, превозващи милиони пътници, плават по целия свят до различни дестинации, предлагайки голямо разнообразие от круизи и маршрути с посещения на популярни пристанища и градове. Многонационалните екипажи обслужват разнообразна клиентела с различни предпочитания и нужди от почивка на азиатския, европейския и северноамериканския пазар. Феноменалният растеж на популярността на круизните пътувания в световен мащаб е генерирал съответно ниво на финансова печалба. Круизната индустрия поддържа стотици хиляди работни места по целия свят, генерирайки милиарди долари годишни приходи в различни индустриални сектори, включително производство на стоки за трайна употреба, технологии, финансови и туристически услуги, авиокомпани и транспорт, търговия на едро и други. Конкуренцията на пазара на морски круизи е ожесточена. Компаниите се конкурират ежегодно по размери на корабите и добавяне на флотилия (Крижановска (b), 2026). Участниците на пазара планират пристигането на нови кораби за следващото десетилетие.

Нарастващата популярност на круизните пътувания сред туристите допринася за повишаване на социално-икономическото им въздействие върху различни аспекти на обществото. Например, приносът на круизната дейност за местната икономика може да бъде основен източник на доходи. Има редица държави, за които круизният туризъм осигурява постоянни бюджетни приходи. Круизният сектор играе жизненоважна роля за много малки островни държави, където е социално-икономически фактор, осигуряващ

заетост на населението, развитие на инфраструктурата и стабилни икономически приходи. Примери за такива страни в Карибския басейн включват Доминиканската република (Хаити), Каймановите острови, Ямайка, Бахамските острови (в Атлантическия океан) и Гърция (в Средиземноморието), където приходите от круизи представляват 30–80% от всички бюджетни приходи. Круизите генерират значителни приходи за европейските пристанищни градове, където ежегодно милиони туристи слизат на брега (Крижановска (а), 2026).

Фиг. 1. Пътнически капацитет на съвременните лайнери.

Забележка: Фигурата е съставена от автора по данни от източници (Allure of the seas; Det norske veritas; Icon of the seas: itinerary, features, and more; Oasis of the seas; Royal caribbean; World's largest cruise ship, Harmony of the seas, sets sail on first sea trial).

За да увеличат приходите, местните власти предпочитат да привличат гости с висока покупателна способност и възможност за по-дълъг престой в местните туристически и хотелиерски заведения. Например, Барселона, в опит да елиминира икономически неизгодните пътници, прекарващи по-малко от 12 часа в каталунската столица, удвоява дневния си данък (от 4 евро на 8 евро). В допълнение към увеличението на данъка, администрацията планира да затвори два круизни терминала и да намали тежестта върху транспорта, градската инфраструктура и жилищното настаняване (Гарина, 2026). Основните приходи на круизната индустрия се генерират предимно от пътниците на круизни кораби и следователно способността за привличане и задържане на клиента е от решаващо значение за финансовия ѝ успех. Основният източник на

тези приходи са преките разходи на туристите и круизните компании. Те включват екскурзионно обслужване, сувенири и други разходи – средно всеки турист харчи 750 долара в крайбрежните градове по време на 7-дневен круиз. Екипажите на корабите също правят подобни разходи. Средният екипаж на круизния лайнер е около 1500 души, но например екипажите на съвременните лайнери-гиганти от клас Icon на Royal Caribbean International достигат до 2350 души (*«Icon of the Seas» 2024г.*, *«Legend of the Seas» 2026г.*) (Крижановска (с), 2026).

Круизите включват и директни разходи за организацията и пътуването на круизната компания. Те включват редовни разходи за гориво, поддръжка на кораба, храна и напитки, хотелски и кухненски консумативи и комунални услуги по време на престой в пристанището. Също така са предвидени разходи за реклама, различни професионални и бизнес услуги, отпускат се средства за комисионни на туристически агенти и заплати на персонала.

Дните, когато магазините на борда предлагаха някои сувенири и безмитни продукти, отдавна отминаха. Круизните кораби вече предлагат все по-голяма гама от бордови магазини и бутици, спа процедури и body-услуги на цени, които конкурират тези на крайбрежните обекти. Круизните компании също така въвеждат различни методи за привличане на клиенти да харчат парите си, като например ресторанти и барове с допълнителни цени и алтернативни услуги, сателитни телефони, киберкафенета и различни схеми за генериране на приходи в каютата (интерактивна мултимедия и телевизия, минибарове и др.). Освен това, гамата от дейности и услуги на борда се разраства, включително хазарт (бинго и казина), приключенски спортове, кулинарни майсторски класове, видеоигри, компютри и центрове за виртуална реалност, тематични вечери и други.

Круизният бизнес си сътрудничи ефективно с туристическата индустрия. Още в края на миналия век круизните компании започнаха да предлагат на пазара разнообразни дейности и услуги на брега. Оттогава екскурзиите с превозни средства и пешеходните турове, договорени с местни туроператори и туристически агенции за последваща продажба на пътниците на борда, се превърнаха в допълнителен източник на приходи за круизните компании. Освен това круизните компании оказват влияние върху доставчиците на тези услуги, стимулирайки конкуренцията между тях за възможността да осигурят изгодни договори. Това позволява на круизната индустрия да генерира допълнителни приходи от разликата в цените между покупката и продажбата на такива продукти и услуги.

Круизният сектор осигурява стабилна заетост за местното население. Смята се, че всеки 24 туристи осигурява работа на един служител на пълен работен ден, свързан с круизната индустрия (70% от екипажа на круизния лайнер са заети в хотелиерския сервис). Но въздействието на круизния туризъм надхвърля създаването на работни места. Активизиране на круизния бизнес обикновено подобрява общия стандарт на живот на местното население – навсякъде се развива поддържаща инфраструктура, средните заплати се увеличават, а обектите на историческото и културното наследство се запазват и защитават за бъдещите поколения.

Круизните компании предлагат множество инициативи за предоставяне на икономическа помощ за изграждането или подобряването на пристанищната инфраструктура в замяна на приоритетно акостиране, процент от пристанищните такси и други приходи. Плановите на круизните линии включват нови пристанища и нови маршрути, включително крайбрежни и речни круизи, както и предложения за подобряване на транспортната инфраструктура в началните пристанища (с последващи икономии от самолетни билети).

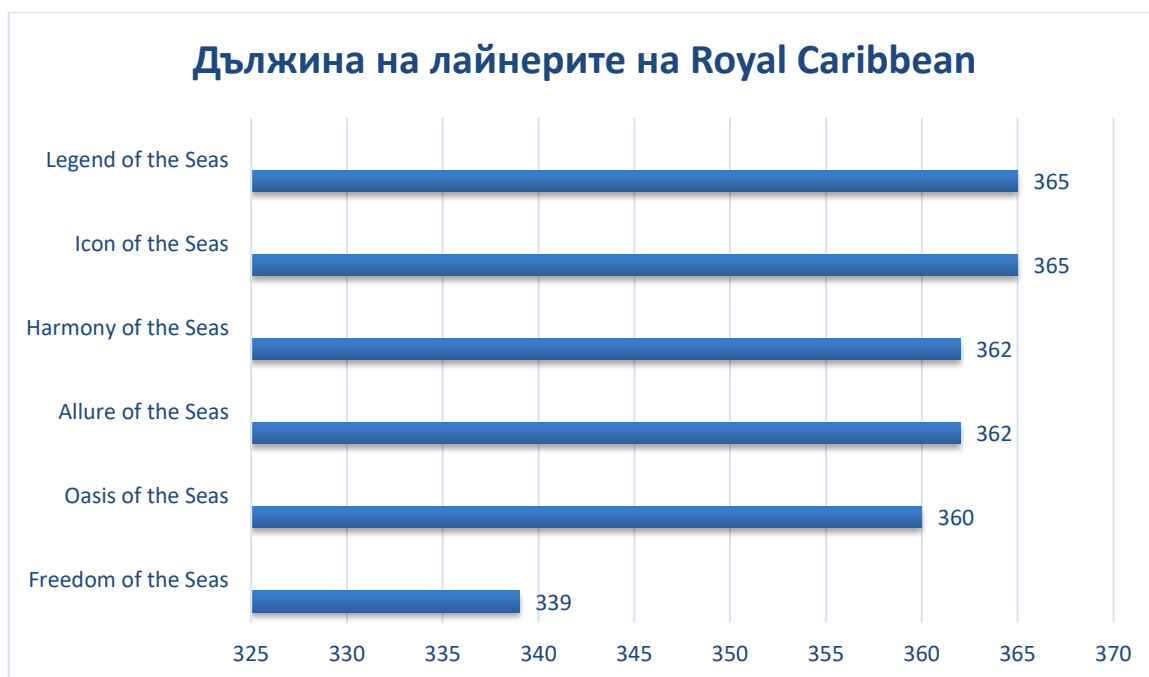
Определяне на съвременните тенденции в круизния туризъм

За да генерира печалби, круизната индустрия непрекъснато търси нови инициативи за увеличаване на клиентелата си, като същевременно запазва настоящия си пазарен дял. Всяка компания е разработила собствена стратегия за справяне с настоящите и нововъзникващите предизвикателства, въвеждане на иновации в обслужването на пътниците и развлеченията, агресивни ценови модели и отстъпки, както и специални оферти за привличане на потенциални пътници.

Круизните кораби продължават да се увеличават както по размер, така и по капацитет. Очаква се следващото поколение гигантски лайнери скоро да надхвърли 200 000 тона водоизместимост. Сред круизните компании, които планират да построят такива кораби, са водещи световни марки като Norwegian Cruise Line, Carnival Cruise Line, Disney Cruise Line и други. Същевременно Royal Caribbean и MSC залагат на по-нататъшното развитие на вече стартиралите серии “Icon Class” и “Word Class”.

Въпреки нарастващия си мащаб, круизните компании активно инвестират в “зелени технологии”, намалявайки въздействието върху екосистемата на планетата. Алтернативните горива се превръщат в постоянен стандарт. Очаква се до 2026 г. приблизително две трети от новите кораби да работят на втечен природен газ (LNG) или други по-екологични горива. През следващите години се очаква да се появят

лайнери, адаптирани към метанолови и евентуално водородни технологии. Освен това индустрията намалява употребата на пластмаси за еднократна употреба, въвежда устойчиво потребление на вода и подкрепя развитието на брегово електрозахранване в пристанищата, което позволява на корабите да изключват двигателите си, докато са на котва.

Фиг. 2. Дължина на лайнерите на Royal Caribbean

Забележка: Фигурата е съставена от автора по данни от източници (Allure of the seas; Det norske veritas; Icon of the seas: itinerary, features, and more; Oasis of the seas; Royal caribbean; World's largest cruise ship, Harmony of the seas, sets sail on first sea trial).

Круизните компании се конкурират не само с дизайна и параметрите на своите лайнери, но и с разнообразието от развлекателни програми, инициативи и ексклузивни оферти за туристите. Необичайна програма в тази област е иницирана от компания Royal Caribbean. Лайнерът “Legend of the Seas” на Royal Caribbean – развлекателен мегакомплекс на вода (дължина 365 метра, 5610 пътници), ще прекара първия си летен сезон в Европа. Седемдневният му круизен маршрут ще премине през Италия, Испания и Франция, със спирки в Ла Специя, Палма де Майорка, Барселона, Марсилия и др. За дебютния сезон на кораба в Западното Средиземноморие на борда е доведен „главен четириног офицер“ – куче на име Скипър. Той е „семеино куче“ за гостите и екипажа, преминало специално обучение в централата на компанията в Маями. Според Cruise Industry News, програмата „Chief Dog Officer“ на Royal Caribbean се изпълнява в партньорство с American Humane Society, осигурявайки първокласни грижи и обучение за животните на борда. Royal Caribbean вижда тази инициатива като забавен начин за

ангажиране на гостите и екипажа чрез игра с кучетата. Като част от тази програма, „четириногите офицери“ Роувър и Сейлор вече живеят и работят на лайнерите „Icon of the Seas“ (2024) и „Star of the Seas“ (2025), което доказва, че инициативата на компанията се е доказала като изключително успешна и устойчива. (Cruise Industry News, 2026).

Круизите с животни са сравнително рядко явление в историята на пътническото корабоплаване. Всъщност е известно, че само една компания предлага вояжи, допускащи домашни любимци, това е компания Cunard на лайнера „Queen Mary 2“. При някои трансатлантически рейсове между Ню Йорк и Саутхемптън може да се вземе кучето или котката със себе си. Животните обаче не се отглеждат в каютите на собствениците им, а в специален развъдник под наблюдението на персонал. През 2014 г. компания Carnival Cruise Line разработи и стартира „Meow-meow Cruise“ – тематичен круиз за любителите на котки. Пътуванията се проведеха на лайнера „Carnival Paradise“ в Западния Карибски басейн. Важна особеност на тези круизи беше, че самите животни не бяха допускани на борда поради санитарни и правни причини, но програмата и всички дейности бяха посветени на котките (викторини, котешки партита, срещи със съмишленици и т.н.). Първият опит с иновативни круизи на котешка тематика беше в Сингапур през 2023 г. Програмата беше организирана от круизната компания Tall Ship Adventures на борда на 47-метровия платноход „Royal Albatross“. Този нов формат на пътуване позволи на собствениците на котки да се насладят на луксозни морски приключения в компанията на своите космати спътници. В допълнение към програмните мероприятия на борда се провеждаха и майсторски класове за грижа за котки, водени от експерти (Stewart, 2023).

В контекста на съвременните технологии круизна компания MSC Cruises през 2026 г. обяви планове за въвеждане на избрани кораби на роботизирани кучета, задвижвани от изкуствен интелект. Очаква се роботите да дебютират на най-новите високотехнологични лайнери с най-съвременна дигитална инфраструктура. Корабите ще обслужват ключови маршрути на MSC в Средиземноморско море, Карибския басейн и Азия. Роботизираните кучета ще бъдат използвани за развлекателни цели: посрещане на гости в обществени зони, придружаване на корабни обиколки и взаимодействие с тях (MSC Cruises, 2026).

Съвременните круизни лайнери все по-често се сравняват с „умни градове“ на водата. Те включват технологии на бъдещето, от изкуствен интелект до допълнена реалност. Това променя не само интерфейса за пътуване, но и неговото съдържание, правейки почивката по-комфортна, безопасна и персонализирана. На модерен круизен лайнер пътникът може да използва мобилно приложение, за да отвори каюта, да поръча

вечеря, да се запише за екскурзия или да проследи своята геолокация. Личен профил събира предпочитания и персонализира препоръките към конкретния пътник, от ястия в ресторанта до предложения за събития. На борда се появиха виртуални асистенти, роботи за доставка, безконтактни системи за качване и гласово управление в каютите. Вместо опашки, документи и графици, дигиталният круиз предлага свобода, пътуване без стрес и интерактивно забавление. На гостите се предлагат VR обиколки на забележителности, имерсивни шоу програми, дигитални куестове и игри с елементи на добавена реалност. Това прави пътуването вълнуващо за всички поколения и особено привлекателно за младите хора.

Съвременния пазар за круизни услуги продължава да се попълва с нови предложения. „Круизи във формат 18+ (adults only)“ предлагат няколко круизни компании, които съзнателно се насочват към възрастна аудитория, като изключват деца и тийнейджъри под 18 години от своите пътувания. Например, на борда на лайнерите на норвежка компания Viking Cruises няма деца, казина и зони за пушене, но има панорамни салони, infinity-басейни и библиотеки. Провеждат се дегустации на местни вина, уроци по готварство и гост-лекции. Философията на бранда е създаването на смислени преживявания за зрели пътешественици. Компания Virgin Voyages предлага круизи без деца, но с оживена развлекателна програма за възрастни. Корабите на компанията се отличават с дизайн, вдъхновен от суперяхти, модерни технологии и луксозни каюти. На борда се провеждат „пижамени партита“, театрални представления и музикални фестивали. Oceania Cruises официално премина към формат „само за възрастни“ през 2026 г. Това решение е отговор на очакванията на лоялните клиенти на бранда, които ценят спокойната атмосфера, изисканото обслужване и спокойното темпо на пътуване. Форматът „Adults Only“ ще подчертае допълнително философията на Oceania – атмосфера на приватност, елегантност и дълбоко потапяне в културата на всеки маршрут (Oceania Cruises).

Тенденцията за създаване на ексклузивни зони на лайнерите от масовия сегмент става все по-модерна. Например, кораби „Norwegian game“ и „MSC Poesia“, които претърпяха модернизация през 2026 г., получиха нови ексклузивни зони за 18+, наречени „Vibe Beach Club“ от компания Norwegian Cruise Line и „MSC Yacht Club“ от компания MSC. По същество тези затворени зони представляват концепцията „кораб в кораба“, където гостите се радват на максимално уединение и персонализирано обслужване, като същевременно имат пълен достъп до всички услуги и удобства на борда (NCL; MSC Cruises).

Премиум лайнерите често превозват не повече от 100-200 гости, за да се осигури камерност и високо ниво на обслужване. Подобни круизи обикновено се предлагат на бутикови кораби, предназначени за ограничен брой вискателна високобюджетна публика. На пътниците се предлагат каюти с панорамна гледка, частни балкони и джакузита, приватни салони и със сервиз „иконот 24/7“. Но най-важното е атмосферата на спокойствие и уединение, която ценят вискателните гости. Това е нов език на комфорта – минимален шум, максимално внимание към детайла. По същество тук се заражда нов формат на круиз – „круизът като произведение на изкуството“, където мащабът вече не е от значение, а стилът и съдържанието са от първостепенно значение.

Културните и интелектуални круизи също набират популярност, предлагайки на гостите лекции с експерти, частни изложби, музикални салони и пътешествия с участието на писатели, художници или готвачи. По този начин круизите се превръщат в платформа за личностно развитие и вдъхновение.

Заклучение.

Проучването на посочения проблем разкри, че нарастващата популярност на круизните пътувания в световен мащаб осигурява съответно ниво на финансова печалба. Икономическото развитие на круизната индустрия е пряко зависимо от нивото на потребителско търсене на продукта, който тя предлага. Следователно, способността за привличане и поддържане на клиентска база е от съществено значение за финансовия успех.

Съвременните компании се конкурират помежду си по отношение на техническото ниво и дизайна на круизните лайнери, нивото на обслужване на пътниците, оживените шоу програми и културно-развлекателните програми, разнообразието от спа комплекси и оригиналните маршрути и оферти.

Днес круизният туризъм е един от най-набиращите популярност отрасли в туристическата индустрия, в контекста на нарастващото търсене от страна на пътуващите. Обещаващите области за по-нататъшно развитие включват нарастващото търсене на екологични круизни вояжи, разширяването на географията на круизите, привличането на нови целеви аудитории, нарастващия интерес към активния отдых и приключенския туризъм на борда на круизни кораби и въвеждането на най-новите технологии в круизната индустрия.

По този начин, посочените тенденции показват, че круизният туризъм има потенциал за по-нататъшен растеж и развитие. За да процъфтява тази индустрия, е от

съществено значение да се осигури икономическа устойчивост, иновативност и качество на услугите, които да отговорят на нуждите на съвременните туристи.

Източници

ГАРИНА, А., 2026. *Барселона ужесточава правила за туристите, пристигащи на круизни лайнери*. [online]. Available from: <https://travel.yandex.ru/journal/barselona-udvoit-sbor-s-passazhirov-kruiznyh-lajnerov-dlya-borby-s-tolpami/>

КРИЖАНОВСКА, Е., 2026 (а). *Организационно-транспортни аспекти на развитието на Средиземноморския пазар на круизно корабоплаване*. Варна: Морско право и индустрия [online]. Available from: <https://maritime.vfu.bg/index.php>

КРИЖАНОВСКА, Е., 2026 (б). *Средиземноморски круизен регион: съвременно състояние и перспективи за развитие*. Варна: Морско право и индустрия [online]. Available from: <https://maritime.vfu.bg/index.php>

КРИЖАНОВСКА, Е., 2026 (с). *Съвременни проблеми на развитието на пътническият воден транспорт*. Варна: Морско право и индустрия [online]. Available from: <https://maritime.vfu.bg/index.php>

Allure of the seas. *DNV Exchange Info* [online]. Available from: <https://web.archive.org/web/20120820101733/http://exchange.dnv.com/Exchange/Main.aspx?EXTool=Vessel&VesselID=28329>

Cruise Industry News, 2026. *Chief Dog Officer Boards Royal's Legend for Maiden Season* [online]. Available from: <https://cruiseindustrynews.com/cruise-news/2026/07/chief-dog-officer-boards-royals-legend-for-maiden-season/>

Det Norske Veritas [online]. Available from: <https://www.detnorskeveritas.com/>

Icon of the Seas: Itinerary, features, and more. *Royal Caribbean blog* [online]. Available from: <https://www.royalcaribbeanblog.com/icon-of-the-seas>

MSC Cruises [online]. Available from: <https://www.msccruises.ca/cruise-deals/msc-yacht-club-all-inclusive-cruises>

MSC Cruises, 2026. *From robots to game shows: MSC unveils exciting new entertainment for 2026* [online]. Available from: https://www.msypressarea.com/en_INT/press-releases/from-robots-to-game-shows-msc-cruises-unveils-exciting-new-entertainment-for-2026/

NCL [online]. Available from: <https://www.ncl.com/fr/en/onboard-packages/vibe-beach-club>

Oasis of The Seas. *Royal Caribbean* [online]. Available from:
https://dgwr.ru/ships/royal_caribbean_oasis_of_the_seas/

Oceania Cruises [online]. Available from: <https://www.oceaniacruises.com/>

Royal Caribbean [online]. Available from: <http://www.royalcaribbean.com>

STEWART, M., 2023. *I went on a cat cruise in Singapore and had a 'pawsitively' good time* [online]. Available from: <https://cnalifestyle.channelnewsasia.com/travel/royal-albatross-cat-cruise-singapore-368291>

World's largest cruise ship, Harmony of the Seas, sets sail on first sea trial. *The Guardian* [online], 11.03.2016. Available from:
<https://www.theguardian.com/world/2016/mar/11/world-largest-cruise-ship-harmony-of-the-seas-sets-sail-first-sea-trial>